

KAPCSOLATHÁLÓZATI MEGKÖZELÍTÉS: ÚJ PARADIGMA?*

Ha csak a mennyiségi ismérveket tekintjük, valószínűleg pozitív válasz felé hajlunk a címben foglalt kérdésre. A nemzetközi szakirodalom akár futólagos áttekintése is arról tanúskodik, hogy az elmúlt két évtizedben a kapcsolathálózati (social network) elemzés a szociológia egyik legdinamikusabban fejlődő és már bizonyos fokig intézményesült megközelítésévé vált. Ezt jelzi a témakörben megjelent publikációk több ezer tételes nagyságrendje, a területre specializálódott szerzők növekvő száma és önálló szerveződése. Az intézményesülés mutatói továbbá a témakörben rendezett konferenciák, szimpóziumok nagy száma, a gyarapodó módszertani kézikönyvek, a megközelítésmód egyetemi oktatása és nem utolsósorban olyan szaklapok megjelenése, mint a *Social Networks* és a *Connections*.

A felfutást az irányzat által átfogott kutatási területek kiterjedtsége is érzékelteti. Anélkül, hogy kísérletet tennék a kutatási irányzat által felölelt terület részletes kifejtésére, csak néhány példa az alkalmazások szerteágazó jellegére: a települések belső integráltsága, szomszédsági, rokonsági viszonyok, különböző intézmények, így a piac vagy a közvélemény kapcsolathálózatai, a világgazdaság centrum-periféria viszonyai, hatalmi elitok strukturális pozíciói, gazdasági és politikai szervezetek, pártok összefonódása, koalíciói, sőt a szociológia olyan hagyományos területeinek sajátos megközelítése, mint a rétegződés, mobilitás.

A social network irányzat intézményesülése azonban nem feltétlenül jelenti egy, a szó szoros értelmében vett egységes paradigma kialakulását. Nemcsak a témák, a vizsgálati szintek is meglehetősen szerteágazóak. Az egyéneken kívül a hálózati aktorok között csoportok, szervezetek, s akár nemzetek is előfordulnak, még ha a módszertani apparátus viszonylag egységes keretet kölcsönöz is a kutatásoknak.

Az elméleti gyökerek is sokrétűek, a kézikönyvek tucatnyi forrásról számolnak be. A legközvetlenebb előzmény a Moreno által fémjelzett szociometriai iskola. A network-elemzések számos mutatóját, s a grafikus ábrázolás különböző formáit elsősorban a szociometria felől érkező kutatók honosították meg és fejlesztették tovább. Ez az iskola ma mindenekelőtt a mikro-network-alkalmazásokra nyomja rá bélyegét. A kapcsolathálózati megközelítés lényeges impulzusokat kapott továbbá a kommunikációkutatás irányából. Olyan modellek említhetők ezek sorában, mint a vélemény-irányítás „kétlépcsős” elmélete (Lazarsfeld, Katz), az eltérő kommunikációs

* A cikk a BKE „Új utak a közgazdasági, üzleti és társadalomtudományi képzésben” címmel megtartott jubileumi konferenciájának (1995. szeptember 28–30.) „Új paradigmák a szociológiában és a gazdaságpszichológiában” szekciójában elhangzott előadáson alapul. A „social network”-megközelítés áttekintése több ponton épít az Angelusz Róberttal összeállított „Társadalmak rejtett hálózata” című gyűjteményes kötetünk (Angelusz–Tardos 1991b) bevezető tanulmányára.

körökhöz kötődő „lokális” és „kozmozopolita” csoportszerepek megkülönböztetése (Merton), vagy az újdonságok diffúziójának kutatási területe (E. Rogers). A szociálpszichológia oldaláról – a már említett morenoi gyökereken kívül – a kognitív egyensúlyi elméletek (Heider, Festinger) különösen a diád, triád alakzatokat középpontba állító network-kutatók számára nyújtottak sokat. A szociális, illetve strukturális antropológia az olyan formális szerveződések leírásához adott ösztönzéseket, mint a rokonsági viszonylatok rendszere vagy a cserekapcsolatok elemi formái. Radcliffe-Brown, Nadel és Lévi-Strauss munkássága emelhető ki. A szorosabban vett szociológiai előzmények közül mindenekelőtt a századelő formális szociológiájának hatása mutatható ki. Simmel, von Wiese munkái a csoportalakzatok klasszifikálására és elméleti rendszerezésére vállalkozó network-kutatóknak nyújtottak kiindulópontokat. Végül, de nem utolsósorban, egyre meghatározóbb a matematikai gráf- és mátrixelmélet szerepe az elemzési apparátus kialakításában. Az így formálódó speciális terminológia a network-irodalom tekintélyes részét szinte nyelvezetében is megkülönbözteti más irányzatoktól.

Milyen ígéretek, elméleti-metodológiai perspektívák vonzottak sok társadalomkutatót az irányzat köré? Az egyik legkézenfekvőbb előnynek az a többlet mutatkozott, amelyet a network-megközelítés az empirikus adatgyűjtés hagyományos survey-módszere „egyéni-központú, atomisztikus” szemléletével szemben kínált. Utóbbinak joggal róják fel, hogy alanyait kiragadja társadalmi közegükből, s meghatározottságaikat közvetlen egyéni attribútumokra redukálja. A network-megközelítés viszont – amennyiben az egyéni tulajdonságokon túl tekintetbe veszi a mikro-milíó és a makro-kontextus ismérveit is – többszintű elemzésre nyújthat lehetőséget. (S ez akkor is igaz, ha – mint az esetek számottevő részében – a network-felvételek egyéni, „ego-centered” adatokból kiindulva jutnak kapcsolathálózati jellemzőkhöz.) A megközelítés alkalmazása segíthet áthidalni azt a szakadékot, amely a mikro- és a makroszociológiai elemzést gyakran mereven elválasztja egymástól. A módszereket rugalmasan kezelve, az egyik szinten megragadott összefüggések elhelyezhetők a másik szint vonatkoztatási rendszerében.

Hangsúlyozni kell, hogy mindez csak lehetőség: korántsem állítható, hogy a mikro- és makroszintű elemzés együttes érvényesítése a network-megközelítés egészére jellemző volna. Az irodalomban talán a legnagyobb számban olyan dolgozatokkal találkozhatunk, melyek anélkül foglalkoznak valamely kisközösségen vagy személyes („ego-központú”) network-on belüli hálózati összefüggésekkel, hogy a tágabb társadalmi beágyazottságokat is az értelmezési keretbe vonnák. Míg az ilyen típusú lehatárolás bizonyos részproblémák (például a szociálpszichológia illetékességi körébe eső problémák) vizsgálata szempontjából teljesen jogos lehet, a network-megközelítés szociológiai perspektívái valójában a különböző szintű elemzések összekapcsolásából bontakozhatnak ki. Arra a fajta együttes kezelésmódra gondolok itt, amelyet például Coleman (1990) nagyszabású összefoglalása állít különös hangsúllyal előtérbe (és amelynek következetes alkalmazása a racionális választás elméletét egyébként jellemző metodológiai individualizmust is meghaladhatja). A

szintek egymásba játszásának stratégiai kiaknázására ma már jó pár kiváló példa akad. Többségük a nagy elméleti problémákat középszinten operacionalizáló, a modelljeiket empirikusan is tesztelő kutatási törekvések közé tartozik. A szociológia olyan központi problémaköreiben például, mint a társadalmi struktúra, rétegződés, mobilitás, Burt (1982), Breiger (1982), Nan Lin (1990) és Pappi (1981) egyaránt mikroszintű network-adatokból kiindulva célozza meg a nagyobb társadalmi szerveződéseket (blokkokat, strukturális határokat, osztályokat). A többszintű elemzés további, viszonylag ritkábban alkalmazott lehetősége a network- és a (szűkebben vett) kontextuális megközelítés összekapcsolására épül, amikor a kapcsolathálózatok különböző jellegzetességeit mint a viselkedést, gondolkodásmódokat befolyásoló kontextuális változókat fogjuk fel. (Ennek a „network mint kontextus” kiindulópontú elemzésmódnak az érvényesítésére tettünk Angelusz Róberttal magunk is kísérletet a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején végzett kutatásunkban, lásd Angelusz–Tardos 1991a).

A fentiekben visszatérően említettem a struktúra fogalmát. A kapcsolathálózati megközelítés egyik jelentős, talán legerőteljesebb vonulata számára valóban központi kategóriáról van szó, olyannyira, hogy sok művelője nem is a „network”-öt, hanem a „struktúrát” használja identifikációs címkeként (így Wellman 1991). A BKE jubileumi konferenciáján – amelyre e cikk eredeti változata készült – Andorka Rudolf a megnyitó ülésen hangsúlyosan tárgyalta a struktúra változó szemléletét a mai szociológiában. Elmélettörténeti áttekintése egyik fő pontként foglalkozott azzal, hogy a szociológia főáramának néhány évtized előtti erősen determinisztikus struktúra-felfogását – nem utolsósorban Giddens és Bourdieu munkássága nyomán – a hetvenes évektől fokozatosan olyan szemléletmód váltotta fel, amely az egyéni cselekvésnek a korábbinál jóval nagyobb szerepet juttat a struktúrák alakításában, sőt létrehozásában. A kapcsolathálózati megközelítés e szempontból is sajátos utat követ, amikor a struktúra/cselekvés, rész/egész problémákat mind az előbbi, mind az utóbbi hagyománytól sok tekintetben eltérő módon oldja meg. Bár egységes elméleti háttérrel e tekintetben sem beszélhetünk, bizonyos megkülönböztető jegyek, legalábbis a jellegadó munkákban, kétségtől kirajzolódnak. A mai szociológia jó néhány – főként a szimbolikus interakcionizmus különféle leágazásaihoz kapcsolódó – befolyásos alakjától eltérően, a network-megközelítés kevésbé hangsúlyozza az egyéni cselekvés szerepét a struktúrák létrehozásában, annál erőteljesebben a cselekvés strukturális beágyazottságát. Itt azonban nincs szó egyoldalú determinisztikus beállítottságról. Ha nem is az egyéni intenciókból, hanem a struktúrák belső feszültségeiből, inkongruenciáiból kiindulva, a network-megközelítés sem vitatja el a cselekvés mozgásterét. A struktúra e szemléletmód számára nem készen talált, közvetlenül megmutatózó adottság, hanem a kapcsolatok, tranzakciók hálójából bonyolultan kibontható, látens szerveződés. Valójában nem is struktúráról, hanem struktúrák halmozásáról, különböző szempontokból különbözőképpen kiépült blokkosodásokról van szó, melyek sok tekintetben metszhetik egymást. Az irányzat egyik vezető elméleti teoretikusa, Ronald Burt fogalmi apparátusának néhány vezérmotívuma is a cselek-

vés mozgásteréről szól. A „strukturális autonómia” (Burt 1982) például – amely a piaci tranzakciók input és output oldalán is a koncentráltág eltérő fokából vezethető le – közvetlen kapcsolatba hozható a piaci szereplők eltérő profitesélyeivel. A „strukturális lyukak” újabb keletű fogalma (Burt 1992) pedig azokra a hálózatok, blokkok közti megszakítottságokra, vákuumhelyzetekre épül, amelyek sikeres betöltésével a network-ök brókerei, a pozíciókat újrakombináló – schumpeteri értelemben vett – „vállalkozók” (például gazdasági szervezetekben) lényeges mobilitási előnyökhöz juthatnak.

A kapcsolathálózati megközelítés további metodológiai előnye, hogy a hálózati viszonylatok kifejlődésében egyszerre képes empirikusan is megragadni a csoportalakzatokban testet öltő strukturális kényszereket és azokat az egyéni cselekvéseket, amelyek eredőjeként e strukturális kényszerek maguk is folyamatosan módosulnak. Így például a kapcsolathálózati elemzések hangsúlyosan szólnak arról, hogy az olyan piaci formák, mint az oligopóliumok, alapvető strukturális kényszert jelentenek valamennyi piaci résztvevő számára, azonban fényt derítenek azokra a folyamatokra is, amelyek nyomán a piacot komolyan befolyásolni képes szereplők kapcsolathálózati akcióik (például kölcsönös igazgatósági tagságok létesítése, különböző hatalmi körökön keresztülli manifeszt vagy látens koordináció) révén a meglévő piaci struktúrákat átrendezhetik.

Az előzőekben leírtak egy másik vetülete a statikus és dinamikus megközelítés ellentétének meghaladása. Bár a strukturális formák leírására törekvő kapcsolathálózati elemzésekben kétségkívül benne rejlik egyfajta statikus hajlam, a tárgy maga mégis a dinamika tendenciáját hordozza magában: a network-alakzatokban eleve inkább jelen van az átrendeződés potenciálja, mint a megkövült intézményes formákban. Természetesen legközvetlenebb módon longitudinális elemzések tárhatják fel a kapcsolathálózatok fejlődését, átalakulását, de a legtipikusabban rendelkezésre álló keresztmetszeti elemzések is rávilágíthatnak a feszültség-pontokra, hálózaton belüli hézagokra, „rendhagyó” viszonylatokra, amelyek a csoporton belüli vagy csoportközi elmozdulások előjelei. Az erős kötések mellett a gyenge kötések szisztematikus számbavétele is az olyan – a sűrű szövésű, bensőséges hálózatokon túlmutató – csoportközi kapcsolatok, mozgások feltárását eredményezheti, melyek a dinamika elemét hordozzák magukban (a „gyenge kötések erejének” granovetteri elmélete különös hangsúlyt helyez bizonyos típusú network-pozíciók instrumentális értékére, dinamikus potenciáljára, lásd Granovetter 1974).

A társadalmi viselkedések meghatározottságának két nagy szemléleti iránya a strukturális helyzetek hasonlóságán és a közvetlen interakciók meglétén, az érintkezési közelségen alapuló megközelítés. Bár a különbséget nem tünteti el, a kapcsolathálózati szemléletmód mindkét irányt saját problémakörébe integrálja, sőt, elvileg a kétféle megközelítésmód együttes alkalmazására is lehetőséget nyújt. Így például empirikusan vizsgálható, hogy a pozicionálisan hasonló helyzetű (így egymással közvetlen interakcióban esetleg nem lévő, térbelileg elkülönült, de a mikro- vagy makrohálózaton belül másokhoz képest azonosan elhelyezkedő) vagy inkább az

egymással kommunikációs kapcsolatban lévő (de esetleg alapján eltérő pozíciójú) szereplők viselkedése hasonlít-e inkább egymásra. E kettős szemléletmód tudatos megkülönböztetését és a hozzájuk kapcsolódó elemzési típusok és kutatási technikák részletes kategorizálását Burt végezte el, amikor a relációs és a pozicionális megközelítéseket az egyén, a csoport és a strukturált rendszer szintjén is szembeállította egymással. A strukturális ekvivalenciára és a kohéziós elvre koncentrááló eljárások – világos egymásra vonatkoztatásuk esetén – egyaránt termékenyek lehetnek.

Mindezek után felvethető a kérdés: hogyan helyezkedik el a hálózatelemzési megközelítés az olyan konkurens elméleti paradigmák mezőnyében, mint a funkcionálisizmus, a konfliktuselmélet vagy a szimbolikus interakcionizmus. Az eddigiek már érzékeltetik, hogy a hálózatelemzésben rejlő rugalmasság, a manifeszt intézményi és csoportalakzatokkal szemben a látens szerveződésekre fordított figyelem alapvető különbséget eredményez a funkcionálisizmus gyakran merev intézményi és csoportszemléletéhez, de a konfliktuselméletnek a különböző pozíciójú, érdekű feleket élesen szembeállító társadalomképéhez viszonyítva is. Az empirikus kutatások során ténylegesen kirajzolódó hálózati alakzatok sem az intézményi, sem az osztály-, csoporthatároknál nem mutatják fel a zártságnak a merev elméleti előfeltevésekben implikált fokát. A hálózatelemzés két nagy ága, a pozicionális és a relációs megközelítés ugyanakkor eltérő affinitást mutat a nagy elméleti iskolákhoz. A kohéziós szempontot előtérbe helyező relációs megközelítés inkább a szimbolikus interakcionizmus iskolájával, a strukturális ekvivalenciára koncentráló pozicionális elemzés pedig az érdekcetrikus konfliktuselmélettel mutat rokonságot. Egészében véve azonban a hálózati elemzés inkább átmettszi a hagyományos teoretikus alapállásokat, mintsem bármelyikük keretei közé lenne illeszthető.

A fentiek után vissza kell térni a kérdéshez: végül is tekinthető-e a kapcsolathálózati megközelítés valamilyen – a fentiekhez fogható – koherens elméleti irányzatnak? Az elméletépítés normatív követelményeit figyelembe véve, egyelőre inkább kezdeményekről, egyedi építőkövekről beszélhetünk, mint egységes építménnyről. Talán inkább a szemléletmód megújítását, mint valamely elméleti rendszer kialakítását tekintve lehet szó új paradigmáról. S persze a kifejlesztett metodika, technika saját-szerűsége is elkülöníti a social network irányzatot más társadalomkutatási megközelítésekétől. Nem nélkülöznek ugyanakkor minden alapot azok a kritikák, amelyek a technikai apparátus kifinomultsága kapcsán egyfajta módszertani formalizmus, öncélúság veszélyét hozzák szóba. A kritikus pontok sorát folytatva, bizonyos csapdát rejt magában az a körülmény is, hogy a network-határok csak ritkán ragadhatók meg kézzelfoghatóan. A hálózatelemzésben rejlő rugalmasság könnyen elmosódottságba mehet át.

Az irányzat fontos tartalmi választóvonalát jelenti az, hogy a kontaktusmezőkhöz, strukturális képződményekhez közelítve, a kutatókat maguk a hálózati formák, alakzatok foglalkoztatják, vagy – a hálózatok világán túllépve, a hálózati pozíciókat esetleg független változókként kezelve – a szociológia olyan alapkérdéseit célozzák

meg, mint a társadalmi rétegződés, a centrum–periféria viszonyok, a szociális integráció, vagy éppen a különféle égető társadalmi problémák. Míg általában véve nem vitatható az előbbi megközelítés létjogosultsága, itt is utalni kell az önmagába zárt formalizmus veszélyeire. Magam inkább az utóbbi szemléleti irányhoz vonzódok, és azok a munkák, melyekre előadásomban hivatkozom, főként ebből a vonulatból valók.

A social network-irányzat ma már nem annyira fiatal – idestova két évtizedes múltra tekinthet vissza –, hogy ne vetődhetne fel a kérdés: mennyire váltották be a konkrét produktumok az ígéretek, a megközelítésben rejlő lehetőségeket. Kétségtelen, hogy e téren sincs hiány realizálatlan programokból, alapvetésekből, folytatás nélkül maradt kezdeményezésekből. Olyan benyomás is kialakulhat, hogy az a lendület, amellyel a terület művelői a felfutás első évtizedében közös táborba szerveződve próbálták előmozdítani a diszciplináris intézményesülést, mintha alábbhagyott volna az elmúlt évtizedben. Számomra azonban úgy tűnik, maga a kutatói érdeklődés nem lankadt, de a metodológiai sajátosságok kiemelése helyett most már – az egyes szakszociológiák keretein belül – a szubsztantív problémákra koncentrálódik. Ha a mennyiségi szempontot tekintjük, a szakma vezető folyóirataiban (például *American Journal of Sociology*, *American Sociological Review*) az elmúlt időszakban határozottan nőtt az adott megközelítést alkalmazó publikációk száma. S ha a terület sokáig nem is bővelkedett komolyabb monográfiákban, átfogó feldolgozásokban, az utóbbi évek e tekintetben is szolgáltak pozitív fejleményekkel. Burt 1992-ben megjelent *Structural Holes* című könyvét, mely évtizedes kutatómunka eredményeit összegezte, méltán nevezte Robert Merton a strukturális elemzés – elméleti, metodológiai és empirikus szempontból is iránymutató – mesterművének. De ekkor adta közre nagyszabású kötetét az irányzat, s talán a mai szociológia egyik legkreatívabb egyénisége, Harrison White is. „A társadalmi cselekvés strukturális elmélete” alcímet viselő *Identity and Control* (White 1992) meglehetősen, már a 21. század szociológiája számára fogalmazza meg kérdéseit, hipotéziseit. A korábrinál is ezoterikusabb stílus kétségkívül nem könnyíti meg a szerző elgondolásainak recepcióját, de ahogy az irányzat alighanem legtöbb ötletcsírája ebből a műhelyből eredeztethető, White új műve, mely a szociológia szinte teljes térréumát lefedi, hasonlóan termékeny hatással lehet a következő években, évtizedekben.

A kapcsolathálózati paradigma vitalitását a különböző szakszociológiákra gyakorolt erőteljes kisugárzása is jelzi. Mindenekelőtt azt az „új gazdaságszociológiát” kell említeni, amelynek – ahogy Swedberg közelmúltbeli áttekintése is megállapítja (Swedberg 1995) – a network-irányzat az egyik első számú forrása volt. Magát az „új gazdaságszociológia” megszületését is a network-teoretikus Granovetter – a gazdaság társadalmi beágyazottságát középpontba állító – programatikusan cikkeihez (Granovetter 1985) kapcsolják. De a fenti szerzők, Burt és White a piaci struktúrákkal kapcsolatos elemzéseit vagy az igazgatósági átfedéseken alapuló összefonódások számos vizsgálatát is az „új gazdaságszociológia” integráns részének tekintik. S a gazdaságszociológián túlmenve, a network-, a strukturális és kontextuális elemzés

felől fontos impulzusok érkeztek a szervezet-, a politikai, sőt a történeti szociológia irányába is.

Végül röviden szólni kell az irányzat hazai hatásáról. A kapcsolathálózati elemzés – bár arról korántsem beszélhetünk, hogy ezt az elemzést a legbefolyásosabb paradigmák közt tarthatnánk számon – az elmúlt évtizedben több ponton is feltűnt a magyar szociológia színterén. Egyik lényeges alkalmazási területe a család, a rokonsági, illetve támogatási hálózatok; nem utolsósorban idevonatkozó kutatási eredményeket foglalt össze a kilencvenes évek elején megjelent tanulmánykötet (Utasi 1991, ehhez a területhez kapcsolódóan lásd továbbá Somlai 1992). Czakó Ágnes és Sik Endre munkáiban a hálózati megközelítés a gazdasági szervezetek informális tranzakcióinak, a viszonyosságon alapuló munkacsere-viszonylatoknak elemzésekor kapott fontos szerepet (Czakó–Sik 1987; Sik 1988), s e kutatási vonulatban már a hálózati tőke fogalma is alkalmazásra került (s a fentiekhez hasonlóan, nagy hangsúllyal foglalkozik a munkaerőpiac önszervező hálózati formáival Gyekiczky 1994). A – különböző értelemben felfogott – hálózati erőforrásokat gazdasági input-tényezőként több szerző is bevezette. Böröcz József amerikai szerzőtársával nyolcvanas évekbeli vizsgálatunknak ilyen szempontú másodlagos elemzésére vállalkozott; eredményeik más oldalról erősítették meg a network-tényezőknek a gazdasági sikerben, elért jövedelemszintben betöltött szerepét (Böröcz–Southworth 1995). Lengyel György és Tóth István János a vállalkozóvá válással kapcsolatban mutatott ki hasonló összefüggéseket (Lengyel–Tóth 1993). Szántó Zoltán a hálózatelemzés rétegződés- és struktúrakutatási implikációit kísérte meg elméletileg továbbgondolni (Szántó 1991). E teljesség igénye nélküli szemle végén kell szólni Angelusz Róberttel végzett, már említett munkáinkról. Kulturális-interakciós rétegződésvizsgálatunk egyik alappillére a network- (illetve a kontextuális) megközelítés volt (lásd Angelusz–Tardos 1991a). Az irányzat hazai recepcióját kívántuk ösztönözni a nemzetközi network-irodalomból válogatott két readerünkkel (*Szociológiai Figyelő*, 1988/2. és Angelusz–Tardos 1991b).

Talán e rövid áttekintés is érzékeltetett bizonyos súlypontokat, másrészt kevésbé lefedett területeket a hazai kutatásban. Úgy tűnik, az irányzat művelői – különböző státuszpozíciók elérésének vizsgálatában – a hálózati erőforrások egyéni szintű megközelítésének juttatták eddig a legkomolyabb figyelmet. Amivel eddig viszonylag kevésbé foglalkoztak: a szervezetek, intézmények közti strukturális viszonyok, látens szerveződések feltárása. S ha (Swedberg értékelésében például) a többszörös tagságból adódó átfedések, összefonódások vizsgálata az angolszász társadalomkutatásban már szinte elcsépeletté vált, a mi esetünkben ez a problémakör – s a sort hosszan lehetne folytatni – még igencsak fehér folt. A lassan kristályosodó új társadalmi–gazdasági viszonyok kétségkívül kínálnak figyelemre érdemes pontokat a megközelítés bővülő hazai táborának.

Hivatkozások

a kapcsolathálózati, strukturális és kontextuális elemzés nemzetközi és hazai irodalmából

- Breiger, R. L. 1982. A Structural Analysis of Occupational Mobility. In: P. V. Marsden–Nan Lin (eds.) *Social Structure and Network Analysis*. Beverly Hills: Sage Publications
- Burt, R. S. 1982. *Toward a Structural Theory of Action: Network Models of Stratification, Perception and Action*. N.Y.: Academic Press
- 1992. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press
- Coleman, J. S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press
- Granovetter, M. S. 1974. *Getting a Job. Study of Contacts and Careers*. Cambridge: Harvard University Press
- 1985. Economic Action and Social Structure. The Problem of Embeddedness. *American Journal of Sociology*, 89, 485–510.
- Lin, N. 1990. Social Resources and Social Mobility. In: R. L. Breiger (ed.) *Social Mobility and Social Structure*. Cambridge: Harvard University Press
- Pappi, F. U. 1981. *The Petite Bourgeoisie and the New Middle Class*. In: F. Bechhofer–B. Elliot (eds.) *The Petite Bourgeoisie*. London: Macmillan
- Swedberg, R. 1995. *New Economic Sociology*. Conference Paper. (Second European Conference for Sociology, Budapest)
- Wellman, B. 1991. Structural Analysis: From Method and Metaphor to Theory and Substance. In: B. Wellman–S. D. Berkowitz (eds.) *Social Structures. A Network Approach*. Cambridge: Cambridge University Press
- White, H. C. 1992. *Identity and Control: A Structural Theory of Social Action*. Princeton: Princeton University Press
- Angelusz R.–Tardos R. 1991a. *Hálózatok, stílusok, struktúrák*. Budapest: ELTE–MKI
- – (eds.) 1991b. *Társadalmak rejtett hálózata*. Budapest: MKI
- Böröcz J.–C. Southworth 1995. Kapcsolatok és jövedelem: Magyarország 1986–1987. *Szociológiai Szemle*, 2.
- Czakó Á.–Sik E. 1987. Managers' Reciprocal Transactions. In: Lengyel Gy. (ed.) *Education, Mobility and Networks of Leaders in a Planned Economy*. Budapest: MKKE
- Gyekiczky T. 1994. Társadalmi hálózatok és a munkaerőpiac civil szerveződése. *Szociológiai Szemle*, 4.
- Lengyel Gy.–Tóth I. J. 1993. A vállalkozói hajlandóság terjedése. *Szociológiai Szemle*, 1.
- Sik E. 1988. *Az „örök” kalácsa*. Budapest: Gondolat
- Somlai P. 1992. Triádok, közvetítők, koalíciók. *Szociológiai Szemle*, 4.
- Szántó Z. 1991. Struktúra és/vagy rétegződés. *Replika*, 2–3.
- Utasi Á. (ed.) 1991. *Társadalmi kapcsolatok*. Budapest: Gondolat